

LA REFORMA DELS ESTATUTS I LA LLENGUA CATALANA

Miquel CAMINAL BADIA

Catedràtic de ciència política
de la Universitat de Barcelona

The abstract can be found at the end of the article.
Resumen al final del artículo.

La tesi que es defensa en aquest article és que la llengua forma part de la identitat personal i col·lectiva, i és l'expressió d'una comunitat de cultura. Afecta directament la dignitat de la persona. Per tant, l'ordenament constitucional ha d'assegurar la plena igualtat dels ciutadans en els drets i deures lingüístics. Defensar la llengua és defensar la llibertat de les persones i el seu dret a viure-la a la seva manera, sense imposicions, sense conversions lingüístiques obligades, amb el respecte i garantia al bé més preuat de la seva dignitat ciutadana: el dret a expressar-se i a comunicar-se en l'espai privat i públic en la llengua que li és pròpia. La llengua no és fonament de l'Estat, ni pot ser imposada arbitràriament sobre un territori. Els poders públics estan obligats, contràriament, a assegurar la lliure convivència plurilingüística i multicultural, de manera que cap llengua s'imposi sobre una altra, que les llengües fortes i més esteses no arraconin fins a la desaparició les llengües minoritàries. La igualtat de drets i de deures ha de ser el principi que permeti l'efectiva equitat entre les persones per damunt de la seva identitat lingüística. Els poders públics tenen el deure democràtic de promoure-la, de manera que cap ciutadà se senti discriminat per raó de cultura o llengua.

Un mal llegit Herder ha portat a una rígida equivalència entre cultura-nació-estat, per aquest ordre, que d'altra banda seria més lògica que l'ordre contrari, el qual sí que ha estat causa de l'opressió nacional, de la negació dels drets culturals i lingüístics, de la imposició de l'artifici «França igual a francès», o «Espanya igual a espanyol», un artífici que amb tossuderia i a cops d'educació ha volgut uniformar territorialment Estat i llengua.

Més aviat, Herder avisava sobre aquest risc i denunciava la conquesta estatal de territoris amb l'obligada conversió cultural i lingüística sota la

imposició total de la llengua de l'Estat-nació. Tal com ell mateix escrivia: «Encara és menys comprensible que l'home hagi estat pretesament fet per a l'estat, i que d'aquesta seva inclinació li hagi de venir l'autèntica felicitat; perquè, quants pobles sobre la Terra no tenen cap noció sobre l'estat i són tanmateix més feliços que moltes de les nacions que viuen per a la seva estructura?».¹ Herder parla dels orígens i la primera època del que ha acabat essent el model d'organització política i territorial arreu del món, al llarg dels segles XIX i XX: l'Estat nacional. Els temps han anat en direcció contrària al desig de Herder, però les paraules que segueixen del filòsof de Mohrungen (Prússia Oriental) continuen tenint plena validesa: «El nom mateix de la felicitat deixa entendre que l'home no és capaç per si mateix d'assolir la beatitud suprema, que ell mateix no pot proporcionar-se la felicitat; l'home és un fill de la fortuna, que s'ha d'encarregar de portar-lo aquí o allà, d'inserir-lo en un país, en un temps, en una organització, en unes circumstàncies determinades en què viu, i d'acord amb les quals ha fixat i ha determinat la seva facultat de gaudi, la mena i la mida de les seves penes i les seves alegries. Fóra d'una arrogància descabdellada la presumpció segons la qual tots els habitants del planeta haurien de ser europeus, per viure feliços; seríem nosaltres el que som, fora d'Europa? Aquell que ens emmenà aquí, igualment col·locà els altres en el seu lloc i els donà idèntic dret al plaer de la vida sobre la terra. I essent com és la felicitat un estat interior, la seva magnitud i disposició no rau en el nostre exterior; sinó en el cor de cada un dels éssers individuals; cap altre home no té dret a obligar-me a sentir com ell ni té poder per a transferir-me la seva mena de sensibilitat o de transformar la meua identitat i integrar-la en la seva».² Les darreres paraules són tota una síntesi del pensament herderià sobre la llibertat i la identitat, ben vàlides avui per fer front a un dels més grans cinismes en «defensa» de les llengües fortes als estats artificiosament «nacionals»: es troba en risc l'anglès als EUA? Està amenaçada la llengua castellana a Catalunya?

Tal com diu Charles Taylor, Herder va introduir la idea per la qual cadascú de nosaltres tenim la nostra manera original d'ésser humà: cada persona té la seva pròpia *mesura* i té el dret a ser reconeguda i respectada tal com és.³ La recuperació de Herder per Berlin i Taylor ha permès reprendre el valor de la llibertat i de la identitat de les persones dins de comunitats nacionals, i amb independència de si aquestes es corresponen o no amb

1. Vegeu ANNA MASÓ, «Herder: una aproximació antropològica als pobles i a les llengües», a RAMON SENTMARTÍ, *Clàssics del nacionalisme*, p. 71.

2. *Ibidem*, p. 66-67.

3. CHARLES TAYLOR, *Argumentos filosóficos*, p. 297-298.

estats. La llengua pròpia n'és el signe més bàsic i la clau comunicativa que relaciona persona i poble com a conceptes interdependents i distintius. Herder, en afirmar la identitat de la persona com a fonament i expressió de la seva llibertat, coincidia amb la idea d'autodeterminació i el sentit de la Il·lustració en el pensament de Kant: «Il·lustració significa l'abandonament per part de l'home d'una minoria d'edat, el responsable de la qual és ell mateix. Aquesta minoria d'edat significa la incapacitat per a servir-se del seu propi enteniment sense veure's guiat per algú altre».⁴ També Rousseau és un precedent a considerar per la seva concepció de la llibertat com a relació entre uns i altres sense dominació.

Les societats plurilingües han de partir d'aquest principi il·lustrat de la no-dominació, de l'autodeterminació de persones i pobles, del dret a viure i conviure amb la llengua pròpia i, també, del deure de reconèixer les identitats i les llengües dels altres. La llengua és l'expressió oral i escrita de l'existència col·lectiva d'una comunitat amb personalitat pròpia i amb valors compartits entre persones lliures. La llengua és comunicació, reconeixement recíproc i identitat. Les llengües no són fronteres ni obstacles a la comunicació i cooperació del gènere humà. La línia fronterera, fins i tot la guerra de llengües, sorgeix quan un poder públic amb connivència amb la propietat, decideix delimitar un territori i proclamar a continuació: aquí es parla aquesta llengua i tothom està obligat a conèixer-la i a usar-la. Aquesta és la història de l'Estat modern, de la seva homogeneïtzació, de les conversions obligades, de les expulsions dels diferents, de la uniformitat celebrada i cantada als quatre vents.

Una societat és democràtica en els inicis del segle XXI en la mesura que es reconeix en la diversitat cultural i lingüística que la conforma realment. El pluralisme és inherent a una societat democràtica perquè és el reconeixement i l'afirmació de la seva diversitat, perquè és l'expressió de la lliure comunicació entre persones amb valors i idees compartits o no, perquè és el mitjà de construcció d'una voluntat política comuna. En les societats multiculturals i plurilingües, el pluralisme no és un *modus vivendi*, tal com l'entén el liberalisme conservador.⁵ És a dir, el reconeixement de la multiculturalitat sense interferir-se, sense encomanar-se. Tots els iguals, vivint junts, sense barrejar-se ni molestar-se amb els diferents. Més val aquesta mena de cohabitació pacífica que la guerra entre civilitzacions o comunitats culturals. Mil vegades abans el John Gray de les dues cares del libera-

4. IMMANUEL KANT, *¿Qué es la Ilustración?*, p. 83.

5. JOHN GRAY, *Las dos caras del liberalismo. Una nueva interpretación de la tolerancia liberal*.

lisme que el profeta fonamentalista Samuel Huntington. No obstant això, el pluralisme en democràcia vol dir convivència entre diferents, reconeixement de l'altre i promoure la vida en comú, compatible amb la diversitat i la diferència. Cada cop més, els corrents migratoris estan canviant la fesomia cultural de les societats avançades. No és possible mantenir el vell dogma un estat, una nació, una llengua.

LA CONSTITUCIÓ ESPANYOLA DE 1978 I LA IGUALTAT DE DRETS I DEURES LINGÜÍSTICS

Tanmateix, el problema que es planteja aquí és diferent, i afecta el fet que l'Estat nacional ha intentat eradicar totes aquelles llengües dins del seu propi territori que entorpien la imposició d'una única i obligatòria llengua oficial. França és l'exemple de referència i Espanya un intent sortosament fracassat en part. La dictadura franquista no va poder esborrar les llengües catalana, basca i gallega, però sí que les va expulsar de l'espai públic. I la Constitució espanyola de 1978 no ha resolt aquesta injustícia en el grau i la forma que eren exigibles. L'article 3 de la Constitució té una redacció que permet interpretacions diverses, discriminatòries i no discriminatòries. Només hi ha una lectura no discriminatòria que una llei de les Corts Generals hauria de desplegar: la plena igualtat de drets i deures entre les llengües espanyoles.

Això implicaria que totes quatre llengües fossin oficials de l'Estat espanyol, així com el castellà és també oficial a les comunitats autònomes amb llengua pròpia distinta del castellà. Un encert de l'article 3 de la Constitució de 1978 és que no hi ha exclusivitat en l'equivalència entre castellà i espanyol. És natural que sigui així perquè si Catalunya, Galícia i Euskadi són Espanya, les seves llengües són igualment espanyoles, com el castellà. L'oficialitat estatal de les quatre llengües és el retrat real de l'Espanya plurilingüe, i seria un punt d'inflexió de molta importància amb vista a la cohesió de la plurinacionalitat de l'Estat. Hauria de ser normal que es poguessin expressar en la llengua de la seva elecció els diputats i senadors de les Corts Generals. També hauria de ser normal la publicació del *Butlletí Oficial de l'Estat* en les quatre llengües.

És cert que l'oficialitat compartida entre quatre llengües, tres de les quals no són parlades per la majoria dels espanyols, demana que una entre aquestes sigui comuna i preferent. Aquesta seria la posició lògica del castellà en l'àmbit estatal, de la mateixa manera que ho seria també la del català, el basc i el gallec en les comunitats autònomes on es parlen aquestes

llengües. Però no és així en aquest darrer cas, o no ho és en el grau que ho hauria de ser. Això explica el significat predominant que s'ha donat al concepte *llengua pròpia*. La connotació de llengua pròpia, a part d'oficial, comporta la identificació entre llengua i territori, la normalització del seu coneixement i ús, i implica, també, la seva preferència entre les llengües oficials. És habitual en el contingut dels estatuts la vinculació entre el qualificatiu de llengua pròpia i l'afirmació d'identitat històrica d'una comunitat autònoma determinada, amb la intenció, a més, de produir efectes jurídics en el seu reconeixement. Atesa la situació de partida caracteritzada pel greuge i la desigualtat, el sentit de llengua pròpia incorpora la necessària normalització per mitjà de l'acció transformadora de la realitat preexistent pel que fa al coneixement, l'ús i el prestigi social de la llengua pròpia. L'objectiu genèric és el d'assegurar l'ús de la llengua pròpia en tots els àmbits de la vida pública i garantir el respecte i la igualtat d'aquestes llengües i dels seus parlants respecte al castellà.⁶ Potser el que cal destacar més en sentit jurídic sobre els efectes del concepte *llengua pròpia* «és que ho ha de seguir sent perquè hi ha un mandat estatutari perquè així sigui».⁷ El concepte de *llengua pròpia* i la seva regulació a l'Estatut d'autonomia de 1979 i altres normes que el despleguen, ha resolt en part un reconeixement que la Constitució de 1978 va regular entre la insuficiència i l'ambigüïtat. Aquesta resolució a mig camí no supera la inevitable i plural interpretació constitucional, des de les posicions que distingeixen els efectes jurídics de la cooficialitat entre el castellà i les altres llengües oficials, fins a les que impulsen una lectura constitucional en la línia de preservar la igualtat de drets entre els ciutadans espanyols, particularment pel que fa a la seva relació i comunicació amb els poders públics i a l'ensenyament obligatori de les llengües oficials.⁸

El principi territorial ha possibilitat la interpretació del concepte *llengua pròpia* més favorable a la política de normalització. Tanmateix, i com a criteri general, la combinació dels dos principis de territorialitat i de personalitat en el reconeixement i la regulació de les llengües seria molt més adequat. Les llengües s'escapen de qualsevol delimitació territorial, però sobretot no són fronteres que impedeixin l'entrada d'altres llengües en el

6. JAUME VERNET (COORD.), *Dret lingüístic*, p. 103-105. En el mateix sentit, ANTONI MIRAMBELL, «El català com a llengua pròpia de Catalunya», a *Estudis jurídics sobre la Llei de política lingüística*, p. 45-57.

7. *Ibidem*, p. 126.

8. ALEJANDRO SAIZ, «Hecho diferencial y reconocimiento nacional en el Estatuto de Autonomía», p. 72-82.

territori concebut com a propi. La societat catalana és plurilingüe i amb dues llengües clarament sobresortints: el català i el castellà. En aplicació del principi de personalitat, les dues són «llengües pròpies» de la Catalunya d'inicis del segle XXI. No hi ha cap raó per dir que una ho és i l'altra no. En canvi, sí que es pot afirmar, igual que es fa amb el castellà en l'àmbit estatal, que el català és la llengua comuna i preferent entre les llengües oficials.

La condició de llengua comuna implica necessàriament el deure de conèixer-la i el dret a utilitzar-la. Aquest és el cas del castellà en l'àmbit estatal i hauria de ser-ho per al català, el basc i el gallec a les comunitats autònomes implicades. No és així encara. Per tant, persisteix una evident discriminació per raó de llengua, que es contradiu amb els principis, els drets i les garanties que l'ordenament constitucional estableix per al compliment de la igualtat de drets entre els ciutadans espanyols.

La concepció federal de la regulació dels drets i deures lingüístics topa amb els nacionalismes que s'entenen en el fons. El nacionalisme espanyol es preocupa exclusivament del castellà, en considerar territori propi tot el territori espanyol. Alhora, el nacionalisme català considera que la llengua catalana és la pròpia de Catalunya. Els dos nacionalismes obliden «l'altra llengua», com si hi hagués un acord no escrit de no ficar-se en el terreny de l'altre. Però el territori comunica les dues llengües malgrat la conscient ignorància d'ambdós nacionalismes. El nacionalisme català ja veu bé no molestar gaire per haver d'expressar-se en castellà així que trepitja terres castellanques, però el nacionalisme espanyol inclou Catalunya com a territori propi i, per tant, d'obligat coneixement del castellà. El nacionalisme català accepta aquesta darrera obligació, però la compensa aduint que la llengua pròpia de Catalunya és el català. Estem davant d'un implícit acord que no és recíproc, perquè no tracta igual ambdues llengües. I, sobretot, estem davant d'una absurda manera de regular els drets i deures lingüístics.

L'Estat espanyol té l'obligació i la responsabilitat pública de promoure totes les llengües oficials, d'estendre'n el coneixement. Hauria de ser normal una major presència del català, el gallec i el basc en l'educació en les escoles i universitats espanyoles. Una major projecció pública de la riquesa plurilingüística espanyola, especialment en els mitjans de comunicació. Una concepció federal de l'Estat en matèria de llengua neix del principi d'igualtat comunitària i no territorial entre les llengües oficials. Es tracta d'assegurar la igualtat de drets i deures entre els espanyols al marge del territori on resideixin. Seria desitjable que tots els espanyols tinguessin el deure de conèixer dues llengües oficials, el castellà i una altra de les tres restants. Però ja seria un pas de gran relleu el reconeixement de l'oficialitat estatal per al català, el gallec i el basc, així com el deure de conèixer-les en

les comunitats autònomes respectives. No és encara una solució prou federal, però sí que és indubtablement un gir de gran impacte, que tindria conseqüències, per exemple, en la mateixa Unió Europea, en el reconeixement i l'oficialitat de les llengües nacionals sense Estat propi.

La reforma dels estatuts no convida a l'optimisme, tot i els canvis positius introduïts, especialment en el cas del nou Estatut d'autonomia de Catalunya, aprovat en referèndum el 18 de juny de 2006. La crítica general que es pot fer és la incapacitat d'uns i la resistència d'altres per defensar la llengua catalana per damunt dels interessos polítics de cada comunitat autònoma. Catalunya, el País Valencià i les Illes Balears formen part d'un territori o realitat nacional en sentit cultural (juntament amb les terres orientals, o Franja de Ponent, a Aragó), on es parla la mateixa llengua. Fóra ben natural que hi hagués una única institució amb autoritat normativa en la defensa i la promoció de la llengua catalana. Una institució independent dels poders públics i amb autoritat sobre aquests en allò que fos de la seva competència. Una institució composta per prestigiosos acadèmics en llengua i literatura catalanes.

És clar que no es poden forçar les coses, ni fer creure en artificis. Els Països Catalans són en l'actualitat tres realitats socials i polítiques prou distintes i amb interessos sovint contraposats. Només cal observar el sistema de partits en cada cas, i l'hegemonia assolida pel Partit Popular a la Comunitat Valenciana i a les Illes Balears per confirmar les dificultats insalvables d'aconseguir una acció concertada en matèria de llengua. El Partit Popular d'ambdues comunitats autònomes és una garantia per al nacionalisme espanyol per assegurar que la llengua catalana no sigui mai un destorb per al castellà, i es mantingui en el millor dels casos com a llengua secundària i subalterna.

A ningú ha de sorprendre aquesta afirmació. Pot ésser el partit més espanyolista i anticatalà un defensor de la llengua catalana? El Partit Popular pot actuar, a més, com a factor de divisió de la comunitat lingüística catalana (o catalana-valenciana-balear), la qual cosa és molt útil des de molts punts de vista, especialment dos. En primer lloc, fer promoció d'un fals valencianisme, que no té més objectiu que alimentar un anticatalanisme que dona bons rèdits electorals. En segon lloc, impedir una entesa i col·laboració entre Catalunya, el País Valencià i les Illes Balears (i també l'Aragó) en matèria de política lingüística, que guanyaria molta més força a l'hora de fer valer els seus objectius en el conjunt de l'Estat i a la Unió Europea. El Partit Popular, i encara més mentre estigui en el Govern del País Valencià i de les Illes Balears (malgrat les diferències rellevants en comparar els dos casos), és un obstacle a la normalització, la defensa i la promoció de la llengua catalana.

L'Estatut ja aprovat de la Comunitat Valenciana és una prova del que s'acaba de dir. És un Estatut aprovat a primera hora per consens del PSOE i del PP, amb la voluntat d'encavalcar i aigualir el procés de reforma dels estatuts, iniciat per la reforma de l'Estatut d'autonomia de Catalunya de 1979. És, alhora, un Estatut que vol desenvolupar un valencianisme forçat, que s'afirma per comparació, per no ser menys que altres, i no per una consciència nacional real. És, a fi de comptes, un Estatut nascut per fer de cavall de Troia, però al mateix temps deixa ben clar en la disposició addicional segona que no vol pagar-ne les conseqüències. En l'apartat 2 d'aquesta disposició es diu a manera de protecció: «La Comunitat Valenciana vetllarà perquè el nivell d'autogovern establert en el present Estatut sigui actualitzat en termes d'igualtat amb les altres Comunitats Autònomes». En els apartats 1 i 3 de la mateixa disposició es concreta que qualsevol ampliació de les competències de les comunitats autònomes serà d'aplicació a la Comunitat Valenciana, tant si l'origen és la modificació de la legislació de l'Estat com si és per causa d'altres reformes estatutàries. Tanmateix, cal dir que en una matèria l'Estatut no vol ser com els altres, i menys encara igualar-se amb el català: en matèria de llengua pròpia, de la qual, per començar, se'n diu *valencià*.

En el preàmbul de l'Estatut ja s'afirma que es defineix la llengua valenciana com a pròpia de la Comunitat Valenciana, i l'idioma valencià, juntament amb el castellà, en són els dos idiomes oficials. En l'article 6.1 s'estableix que el valencià és la llengua pròpia de la Comunitat Valenciana. Es dona un pas, que no és tant copiar l'Estatut de Catalunya en la definició del català com a llengua pròpia de Catalunya com utilitzar la paraula *pròpia* per distingir i subratllar que la llengua (pròpia) de la Comunitat Valenciana és el *valencià*.

Que la llengua catalana es denomini *valencià* al País Valencià no em sembla en cap cas motiu de baralla acadèmica o política. Una altra cosa seria la instrumentalització política d'aquesta denominació amb la clara intenció de delimitar un terreny lingüístic de propietat, de separar el valencià del català, de trencar la unitat de la llengua. El valencià, com el mallorquí, el barceloní o el lleidatà poden ser variants d'una mateixa llengua, però no una altra llengua. Ara bé, la política pot intentar crear llengües pròpies on l'acadèmica científica només reconeix una sola llengua. En aquest sentit, la intencionalitat política dels dos principals partits polítics valencians genera dubtes amb vista al futur de la unitat lingüística del català.

Tanmateix, si ens mantenim en una interpretació més literal de l'expressió *llengua pròpia*, sense més, no deixa de sobtar aquesta desviació de to nacionalista per part de populars i socialistes valencians. Que l'Estatut d'autonomia de Catalunya de 1979 (igual com el ja vigent de 2006) estableixi que el català és la llengua pròpia de Catalunya ja ha estat motiu de polèmica des de fa anys. Hi ha una part de raó en els que ho han criticat, en considerar que és una definició territorial que oblida que un percentatge important de la població de Catalunya té com a llengua pròpia el castellà. Què diran aquests crítics davant de l'article 6.1 de l'Estatut valencià, que copia paraula per paraula l'article 3.1 de l'Estatut català de 1979, només canviant *català* per *valencià*? És correcte a València el que és incorrecte a Catalunya? Quina intenció política hi ha darrere de l'afirmació «la llengua pròpia de la Comunitat Valenciana és el valencià»? El Govern valencià del Partit Popular llegirà aquest article amb la voluntat política de fer real el que és només una afirmació jurídica? O és una afirmació normativa que obliga a tots els ciutadans de la Comunitat Valenciana? Tant de bo, si estem davant d'un compromís de promoure el coneixement del valencià, de la seva normalització com a llengua pròpia, del deure de conèixer-lo com a condició primera per a la seva normalització efectiva.

Però no és així. En l'apartat 2 del mateix article 6 ja es veu que *llengua pròpia* no equival al deure dels valencians a conèixer-la. En aquest apartat es diu que l'idioma valencià és l'oficial a la Comunitat Valenciana, igual que el castellà, que és l'idioma oficial de l'Estat. Tots tenen el dret a conèixer-los i a utilitzar-los i a rebre ensenyament del i en l'idioma valencià. Hi falta la paraula *deure*, imprescindible per portar a terme una política de normalització lingüística del valencià. És cert que el nou Estatut representa un avanç amb relació a l'anterior en matèria de llengua, però aquest avanç és només un anunci que necessita l'aplicació per comprovar-ne l'abast real. En aquest sentit, els altres apartats d'aquest article 6 augmenten la confusió sobre les intencions polítiques de fons. Els apartats 6 i 7 deixen a criteri de lleis posteriors la concreció del concepte *llengua pròpia*. Així, l'apartat 6 diu que la llei establirà els criteris d'aplicació de la llengua pròpia en l'Administració i en l'ensenyament. En l'apartat 7, ja es cau en una redacció impròpia per regular una llengua pròpia: «Es delimitaran per llei els territoris en els quals predomini l'ús d'una i altra llengua, així com els que puguin ésser exceptuats de l'ensenyament i de l'ús de la llengua pròpia de la Comunitat Valenciana». És a dir, en alguns territoris de la Comunitat Valenciana la llengua pròpia no és realment la llengua pròpia. Aquest apartat descobreix que, més que promoure la convivència bilingüe, el que es pretén és la cohabitació entre dues llengües, amb el benentès que el poder polític en vol tenir el control d'una i altra.

El darrer apartat 8 de l'article 6 estableix que l'Acadèmia Valenciana de la Llengua és la institució normativa de l'idioma valencià. Tampoc aquest apartat convida a ser optimista envers la unitat de la llengua catalana. No hi ha motiu, en principi, per dubtar de la independència d'aquesta institució i del rigor de la seva actuació. Però hauria d'haver-hi una única institució normativa de la llengua catalana, independent dels poders públics i amb plena autoritat sobre tot el territori on es parla la llengua catalana, sigui quina sigui la denominació que tingui. Si fos així, hi hauria menys motiu per témer cap intromissió o instrumentalització política o partidista. Perquè no hi ha cap raó per a la divisió o el conflicte lingüístic mentre la política no els introdueixi.

Cal tenir en compte que la llengua ha estat i és sovint utilitzada pels nacionalismes de tot color, i també pels regionalismes, com a instrument per afirmar una personalitat històrica, com a expressió d'identitat nacional, com a frontera territorial. El nou Estatut de la Comunitat Valenciana no s'escapa d'aquest recuperat historicisme d'afirmació nacionalista. Així, en el preàmbul es diu: «Igualment és motiu d'aquesta reforma el reconeixement de la Comunitat Valenciana, com a Nacionalitat Històrica per les seves arrels històriques, per la seva personalitat diferenciada, per la seva llengua i cultura i pel seu Dret Civil Foral». Aquí es troben totes les característiques del que podríem qualificar com a nacionalisme primordialista i predemocràtic. Només falta que al substantiu *nacionalitat* s'hi afegeixi l'adjectiu *històrica*, com si es volgués aclarir que no és un invent. De la realitat nacional del País Valencià, com de les Illes Balears, no se'n pot dubtar. És un fet, del qual no deuen estar tan segurs els que redescobreixen la història com a instrument probatori.

En el cas del nou Estatut de la Comunitat Valenciana, aquest redescobriments arriba a l'èxtasi en l'article 57. Es diu: «El Reial Monestir de Santa Maria de la Valldigna és temple espiritual, històric i cultural de l'antic Regne de València, i és, igualment, símbol de la grandesa del Poble Valencià reconegut com a Nacionalitat Històrica. La Generalitat recuperarà, restaurarà i conservarà el monestir, i protegirà el seu entorn paisatgístic. Una Llei de Les Corts determinarà el destí i utilització del Reial Monestir de Santa Maria de la Valldigna com a punt de trobada de tots els valencians, i com a centre d'investigació i estudi per a recuperar la història de la Comunitat Valenciana». No crec que un article així hagués estat defensat per cap de les forces polítiques catalanes en referència a algun monestir o temple espiritual del Principat. Reflecteix una concepció tradicionalista de la nacionalitat i cau en la utilització (recuperació) de la història a benefici d'un regionalisme conservador, tradicional i identitari. En situacions com aques-

ta, val la pena recordar que el fonament de tota nació o nacionalitat es troba en la voluntat política democràticament expressada. La nació és un acord convencional, una voluntat de ser, que perdura mentre aquest sigui el plebiscit quotidià de tot un poble, amb voluntat de romandre com a tal.

EL NOU ESTATUT D'AUTONOMIA DE CATALUNYA: UN AVANÇ POSITIU EN MATÈRIA DE LLENGUA⁹

La comparació del nou Estatut de 2006 amb l'Estatut de 1979 permet veure ràpidament les diferències i els canvis positius en matèria de llengua. És cert que gran part dels canvis no són més que l'elevació a nivell de llei orgànica i en la norma institucional bàsica de l'autonomia, del que la legislació del Parlament de Catalunya ja ha establert i aprovat. Però aquest canvi formal ja és en si mateix important amb vista a la protecció i la promoció de la llengua catalana. El nou Estatut vol assolir plenament i fer irreversible l'objectiu que la llengua catalana sigui una llengua comuna, d'integració social i d'identitat de la comunitat dels ciutadans i ciutadanes de Catalunya. Aquest és el sentit d'afirmar que el català és la llengua pròpia de Catalunya, tot i que no sigui aquesta expressió, *llengua pròpia*, la manera més reeixida de fer-ho.

No obstant això, val la pena deixar ben clar que aquest reconeixement no dona raó als que volen disminuir el pes normatiu i real de la llengua catalana en proclamar el bilingüisme de la societat catalana. Que la societat catalana és essencialment bilingüe ho sap tothom qui vol observar-la. Cadascú de nosaltres ho som en la mesura que castellà i català formen part de l'ambient lingüístic que respirem, com també l'anglès, molt present en algunes manifestacions de la vida cultural, com la música o el cinema, i cada cop més infiltrat en el llenguatge quotidià. Aquest és un fenomen que cal estudiar amb deteniment amb vista al futur de la llengua catalana, però no és la qüestió de fons que ara es planteja aquí. Com tampoc no ho és la presència del castellà en la societat catalana, una llengua que no necessita tenir proteccions afegides ja que té la condició de llengua majoritària i oficial de l'Estat. El problema que s'ha de resoldre ja, i de manera completa, és com s'aconsegueix que la llengua catalana tingui a Catalunya un reconeixement equivalent al que és propi de les llengües oficials en els estats nacionals.

9. L'article «La llengua al nou Estatut d'autonomia de Catalunya» d'Anna M. Pla Boix, publicat al núm. 3 de la *Revista d'Estudis Autònoms i Federals*, és un excel·lent text sobre els canvis introduïts al nou Estatut d'autonomia en matèria de llengua.

L'únic camí d'efectiva normalització de la llengua catalana és que sigui parlada i utilitzada en l'espai privat i públic per la gran majoria dels ciutadans i ciutadanes de Catalunya. Això només comença a ser possible si es compleixen tres condicions: 1) el deure de conèixer el català; 2) la consideració del català com a llengua d'ús normal i preferent a les administracions públiques i als mitjans de comunicació públics, així com a llengua vehicular i d'aprenentatge en l'ensenyament; 3) la promoció per part dels poders públics del català com a llengua comuna i preferent en l'espai social, econòmic i cultural.

El nou Estatut regula de manera concreta i extensa les dues primeres condicions. Ho fa en l'article 6, dedicat a la llengua pròpia i a les llengües oficials, i ho concreta en el capítol III del títol I, en què es regulen els drets i deures lingüístics. En aquest sentit, el nou Estatut representa un salt qualitatiu que ha d'afavorir l'ús del català, especialment en les relacions dels ciutadans amb les instàncies oficials, com l'Administració de justícia o els òrgans constitucionals i jurisdiccionals d'àmbit estatal. Aquest avanç exigeix un canvi d'actitud i de pràctica constitucional per part d'aquells òrgans estatals, que no han tingut fins avui una posició clara a favor del català com a llengua d'obligat coneixement per part dels ciutadans i ciutadanes de Catalunya.

Un país no és normal i viu en condicions d'inferioritat si no es té el deure de conèixer la llengua de la seva gent. Que encara s'hagi de defensar el deure de conèixer el català en els inicis del segle XXI deixa en un lloc discutible la qualitat de la democràcia espanyola en matèria de llengua. Cal confiar que des del Tribunal Constitucional fins a qualsevol instància judicial s'aplicarà l'article 6 de l'Estatut, en el sentit que hi hagi una igualtat efectiva entre el català i el castellà amb relació a la interpretació de la llei sobre el *deure* de conèixer ambdues llengües. Sense aquest pas imprescindible, tots els altres que es donin amb vista a la plena normalització de la llengua catalana seran poc efectius.

Tot ciutadà de Catalunya ha d'assumir com una cosa ben normal el seu deure de conèixer el català. També hauria de ser normal la utilització de la llengua catalana per part de ciutadans castellanoparlants, de la mateixa manera que el castellà és sovint utilitzat pels ciutadans catalanoparlants. El bilingüisme ha de ser recíproc i de doble direcció. Mentre no sigui així, hi ha una part dels ciutadans de Catalunya que som bilingües i una altra part que són realment monolingües, ja que només utilitzen el castellà. El deure de conèixer el català és perquè s'utilitzi, no perquè una part important de la societat catalana la mantingui com una llengua passiva.

El repte, doncs, de l'ús social del català és el següent salt que cal donar en el camí de plena normalització de la llengua catalana. El nou Estatut és

poc concret en aquest punt, tot i que l'article 143 dona competència exclusiva a la Generalitat de Catalunya en matèria de llengua pròpia, *la qual cosa inclou, en tot cas, la determinació de l'abast, els usos i els efectes jurídics de la seva oficialitat, i també la normalització lingüística del català*. També, l'article 34 es refereix als drets lingüístics dels consumidors i usuaris, per tal d'assegurar el dret de totes les persones a ser ateses en la llengua oficial que elegeixin en llur condició d'usuàries o consumidores de béns, productes i serveis. Alhora, en l'article 50, estableix el principi rector que tenen els poders públics en la protecció, foment i difusió del català en tots els àmbits i sectors. Aquest és un camp en el qual la discriminació positiva a favor del català ha de ser el principi orientatiu de l'acció dels poders públics, ja que les lleis d'un mercat asimètric sempre aniran en benefici de la llengua forta.

Les tres condicions esmentades (deure de conèixer el català, el català com a llengua normalment vehicular d'aprenentatge en l'ensenyament i foment del català com a llengua emprada amb preferència en l'àmbit social) formen part de l'impuls del català com a *llengua comuna* dels ciutadans i ciutadanes de Catalunya. De la mateixa manera que el castellà és la llengua comuna dels espanyols, el català ha de ser la llengua comuna i preferentment utilitzada pels ciutadans i ciutadanes de Catalunya. Aquest ha de ser l'objectiu principal que han de perseguir els poders públics en aplicació del nou Estatut d'autonomia. És un objectiu que en el ple respecte al dret de cadascú a optar per la llengua que vulgui, com a mitjà normalment utilitzat d'expressió oral o escrita, vol impulsar també el deure ciutadà de conèixer i utilitzar les llengües oficials, tant la que ens és pròpia com l'adoptada també com a pròpia o comuna amb els altres conciutadans.

La riquesa lingüística no ha de ser vista com un destorb, sinó com el reconeixement i la implicació dins de la mateixa societat de la qual formem part en la seva diversitat. L'individualisme liberal és molt sensible amb els drets individuals i poc educat en els deures cívics o republicans. Això es nota especialment en els conflictes lingüístics. Es parla molt de drets i molt poc de deures, quan uns i altres són igualment imprescindibles en societats multiculturals i plurilingües per aconseguir una convivència justa. Les llengües minoritàries, o molt minoritàries, tenen molt difícil la supervivència sota l'individualisme competitiu i liberal. En el mercat desigual la llengua forta es menja la llengua feble. Cal una cultura republicana i multicultural per a la lliure i fraternal convivència entre llengües majoritàries i minoritàries. Catalunya és un cas singular per poder experimentar la convivència entre tres llengües d'impacte social tan diferent com el castellà, el català i l'aranès.

En aquest sentit, un dels aspectes positius del nou Estatut és el reconeixement de l'Aran com una realitat occitana dotada d'identitat cultural,

històrica, geogràfica i lingüística. En l'article 6.5 s'estableix que la llengua occitana, denominada *aranès* a l'Aran, és la llengua pròpia d'aquest territori i és oficial a Catalunya. Alhora, en l'article 36 s'estableix que totes les persones tenen el dret de conèixer i utilitzar l'aranès i d'ésser ateses oralment i per escrit en aranès en llurs relacions amb les administracions públiques i amb les entitats públiques i privades que en depenen. S'hauran de determinar per llei els altres drets i deures lingüístics amb relació a l'aranès.

Contràriament, l'Estatut no ha resolt ni de bon tros la promoció i la projecció del català fora del territori de Catalunya, amb el benentès que tant dins del territori de Catalunya com en l'àmbit estatal la regulació de la llengua castellana s'escapa de la competència de la Generalitat. És una forta contradicció que el nou Estatut en l'article 6.3 estableixi que la Generalitat i l'Estat han d'emprendre les accions necessàries per al reconeixement de l'oficialitat del català a la Unió Europea i la presència i la utilització del català en els organismes internacionals i en els tractats internacionals de contingut cultural o lingüístic, i, al mateix temps, que no hi hagi cap mesura a la vista per a la declaració del català com a llengua oficial d'àmbit estatal. Pot ser el català una llengua oficial a la Unió Europea i no ser-ho de l'Estat espanyol en tot el seu àmbit territorial? De poder, pot ser, tot i que esdevindria una flagrant contradicció. No hi haurà justícia en matèria de llengua fins que no s'acabi amb la discriminació que pateixen en l'àmbit estatal espanyol tots els ciutadans espanyols que no tenen com a llengua pròpia el castellà. Quan al nou Estatut es diu que no pot haver-hi discriminació per raó de llengua, s'està afirmant i protegint un dret bàsic, el qual no és respectat amb tots els ets i uts en l'ordenament constitucional espanyol per al català, el basc i el gallec.

LA REFORMA DE L'ESTATUT DE LES ILLES BALEARS I LA LLENGUA CATALANA: UN PAS ENDAVANT PERÒ INSUFICIENT

La reforma de l'Estatut, en aquest cas, avança cap a una regulació més concreta i de major compromís en la normalització de la llengua catalana com a llengua pròpia de les Illes Balears. No es donen els passos necessaris per assegurar la plena igualtat de drets i deures entre el català i el castellà, però sí que s'avança amb relació al que s'estableix en l'Estatut encara vigent. En primer lloc, s'adquireix el compromís, basat en l'article 3.3 de l'Estatut d'autonomia de Catalunya de 1979, de garantir l'ús normal i oficial del català i el castellà, de prendre les mesures necessàries per assegurar-ne el coneixement i de crear les condicions que permetin arribar a la igual-

tat plena de les dues llengües quant als drets dels ciutadans de les Illes Balears. Novament (igual que a l'Estatut de la Comunitat Valenciana) hi ha una paraula que ha caigut i no per casualitat: la paraula *deure*. No és necessari repetir arguments ja adduïts, només remarcar dues coses: 1) no hi ha igualtat entre castellà i català si no s'inclou el deure de conèixer el català; 2) és una contradicció curiosa, i no menor, que una llengua sigui definida com a pròpia i no s'estableixi el deure de conèixer-la.

¿Es pot esperar de les institucions de les Illes Balears un compromís efectiu de normalització de la llengua catalana i de promoció del seu ús, quan no n'exigeix el deure de conèixer-la, deure que sí que s'exigeix per al castellà? Hi ha motiu per a l'escepticisme. Es diu que ja es regula la plena igualtat quant als drets i que ningú podrà ser discriminat per causa de l'idioma. Només faltaria això. Una llengua oficial, que és protegida només en els drets, i que conviu amb la llengua forta i oficial de l'Estat, ja sofreix discriminació, és una llengua oficial de segona i no pot tenir més ambició que confiar a mantenir-se gràcies a la fidelitat de la gent que la parla.

Amb tot, cal reconèixer alguns canvis en una direcció positiva, com la important definició en el preàmbul quan es diu: «La llengua catalana, pròpia de les Illes Balears, i la nostra cultura i tradicions són uns elements identificadors de la nostra societat i, en conseqüència, són elements vertebradors de la nostra identitat». És una concepció de la llengua com un factor de cohesió i d'integració social, i d'identitat comunitària, que impelleix a l'adopció de polítiques lingüístiques que promoguin el coneixement i l'ús de la llengua catalana en tots els àmbits de la vida social, econòmica, política i cultural.

És, igualment, destacable l'article 33, dedicat a l'ensenyament de la llengua pròpia. Es diu que la comunitat autònoma té competència exclusiva per a l'ensenyament de la llengua catalana, pròpia de les Illes Balears, d'acord amb la tradició literària autòctona. Els poders públics assumeixen l'objectiu de normalitzar-la, i de promoure l'estudi i la protecció de les modalitats insulars del català sense perjudici de la unitat de la llengua. Així, seran objecte de protecció les variants del mallorquí, menorquí, eivissenc i formenterenc.

En la important qüestió de la unitat de la llengua, i en la cooperació amb altres comunitats autònomes que tenen igualment el català com a llengua pròpia, la reforma de l'Estatut aprovada pel Parlament de les Illes Balears proposa una sortida que obre una via més constructiva i unitària que l'acordada a l'Estatut de la Comunitat Valenciana. S'hi diu: «La institució oficial consultiva per a tot el que es refereix a la llengua catalana serà la Universitat de les Illes Balears. La Comunitat Autònoma de les Illes Balears,

d'acord amb una llei de l'Estat, podrà participar en una institució adreçada a salvaguardar la unitat lingüística, institució que serà formada per totes les comunitats que reconeixin la cooficialitat de la llengua catalana» (art. 33).

És una porta oberta a constituir una institució independent, compartida i amb autoritat normativa sobre la llengua catalana en totes les comunitats autònomes que en reconeixin la cooficialitat. Tanmateix, no hauria de ser necessària una llei de l'Estat per portar-ho a terme, sinó l'acord entre iguals i mitjançant llei dels parlaments de les comunitats autònomes implicades. D'altra banda, no s'hauria d'excloure la participació de l'Aragó, on es parla la llengua catalana en una part del seu territori, i així es reconeix en la reforma de l'Estatut en l'article 7, sobre llengües i modalitats lingüístiques pròpies, malgrat no tenir reconeixement de llengua oficial.

CONCLUSIÓ

La conclusió, doncs, que es pot treure de la reforma dels estatuts en matèria de llengua és que s'ha de reconèixer un avanç en tots els casos, però que és insuficient. S'han de valorar positivament els importants canvis introduïts en el nou Estatut d'autonomia de Catalunya; també els avanços menors en els casos de les Illes Balears i la Comunitat Valenciana. Alhora, cal avisar sobre possibles instrumentalitzacions polítiques de la llengua, especialment en el cas de la Comunitat Valenciana, en utilitzar-la com a frontera política i eina útil per a opcions partidistes i de confrontació.

També cal assenyalar la necessitat d'avançar cap a una fonamentació comunitària i no únicament territorial de la llengua pròpia, compatible amb la seva promoció com a llengua comuna i preferent en els territoris plurilingües. La normalització del català no s'assolirà mentre no es compleixin les condicions següents: 1) ésser un deure el seu coneixement; 2) ésser la llengua comuna, vehicular i preferent en l'aprenentatge en l'ensenyament, i la llengua d'ús preferent en els mitjans de comunicació públics i privats; 3) ésser la llengua preferent d'ús social per part de la ciutadania i les seves relacions en el món econòmic, social, cultural i institucional.

S'està lluny encara d'aquest horitzó, malgrat els canvis positius que s'han produït en el procés i l'objectiu de normalització lingüística. Finalment, cal remarcar novament que no hi haurà igualtat de drets i deures lingüístics mentre no hi hagi un reconeixement de l'oficialitat de les llengües espanyoles en tot l'àmbit estatal sense discriminació ni desigualtat. El català, igual que el basc i el gallec, són llengües tan espanyoles com el castellà. Són parlades per diferents percentatges de la població, com passa a Suïssa,

el Canadà, Finlàndia o Bèlgica amb les seves llengües respectives, però en aquests països la diversitat sociolingüística no és sotmesa a una regulació legal discriminadora. Són models que caldria tenir en compte com a referents per avançar cap a una veritable regulació democràtica i federal de les llengües de l'Estat espanyol.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- MASÓ, Anna (2001). «Herder. Una aproximació antropològica als pobles i les llengües». Ramon Sentmartí (ed.), *Clàssics del nacionalisme*, Pòrtic, Barcelona.
- TAYLOR, Charles (1997). *Argumentos filosóficos*, Paidós, Barcelona.
- TAYLOR, Charles, (1993). *Reconciling the Solitudes*, McGill-Queen's University Press.
- PLA, Anna (2006). «La llengua al nou Estatut d'Autonomia de Catalunya», *Revista d'Estudis Autònomic i Federals*, núm. 3. Institut d'Estudis Autònomic. Generalitat de Catalunya.
- VERNET, Jaume (coord.). (2003), *Dret Lingüístic*, Cossetània Edicions. Universitat Rovira i Virgili.
- MIRAMBELL, Antoni (1999). «El català com a «llengua pròpia» de Catalunya». *Estudis Jurídics sobre la Llei de política lingüística*. Institut d'Estudis Autònomic/Marcial Pons. Barcelona-Madrid.
- SAIZ, Alejandro (2004). «Hecho diferencial y reconocimiento nacional en el Estatuto de Autonomía», *Estudios sobre la reforma del Estatuto*, Institut d'Estudis Autònomic. Departament de Relacions Institucionals i Participació. Generalitat de Catalunya.
- KYMLICKA, W.; PATTEN, A. (2003). *Language rights and political theory*, Oxford University Press.
- PEREZ FERNÁNDEZ, José Manuel (coord.) (2006). *Estudios sobre el estatuto jurídico de las lenguas en España*, Atelier, Barcelona.
- GRAY, John (2001). *Las dos caras del liberalismo*, Paidós, Barcelona.
- KANT, Immanuel (2004). *¿Qué es la Ilustración?*, Alianza Editorial, Madrid.
- CASTIÑEIRA, Ángel (dir.) (1995). *Comunitat i nació*, Temes contemporanis. Proa, Barcelona.

THE REFORM OF THE STATUTES
AND THE CATALAN LANGUAGE

Miquel CAMINAL BADIA

Spain has the obligation and the public responsibility for promoting and extending the knowledge of all its official languages. A federal conception of the State in the language domain is derived from the principle of equality among the official languages. The recognition of the official character of Catalan, Galician and Basque throughout Spain and the obligation to know these languages in the respective autonomous communities would be a most important step. This is still not a sufficiently federal solution, but there can be no question that it is a change that would have consequences, for example, on the European Union itself, in the recognition and official character of national languages without a state of their own.

The conclusion that can be drawn from the reform of the Statutes of Catalonia, the Balearic Islands and the Valencian Community with respect to language is that this is a positive step forward, but it is insufficient. The significant changes in the new Statute of Autonomy for Catalonia, and the lesser advances achieved in the Balearic Islands and the Valencian community are to be welcomed. Now, we must warn against a possible appropriation of language for political purposes, especially in the case of the Valencian Community, where it has been used as a political border and a convenient tool for partisanship and confrontation.

We must also point out the need to

LA REFORMA DE LOS ESTATUTOS
Y LA LENGUA CATALANA

Miquel CAMINAL BADIA

El Estado español tiene la obligación y la responsabilidad pública de promover todas las lenguas oficiales, de extender su conocimiento. Una concepción federal del Estado en materia de lengua nace del principio de igualdad entre las lenguas oficiales. Sería un paso de gran relevancia el reconocimiento de la oficialidad estatal para el catalán, el gallego y el vasco, así como el deber de conocer estas lenguas en las comunidades autónomas respectivas. No es todavía una solución lo bastante federal, pero sí es indudablemente un giro que tendría consecuencias, por ejemplo, en la misma Unión Europea, en el reconocimiento y oficialidad de las lenguas nacionales sin estado propio.

La conclusión que se puede extraer de la reforma de los estatutos de Cataluña, de las Islas Baleares y de la Comunidad Valenciana en materia de lengua es que se tiene que reconocer un avance, pero es insuficiente. Se tienen que valorar positivamente los importantes cambios introducidos en el nuevo Estatuto de autonomía de Cataluña, también los avances menores en los casos de las Islas Baleares y de la Comunidad Valenciana. Al mismo tiempo, hay que avisar sobre posibles instrumentalizaciones políticas de la lengua, especialmente en el caso de la Comunidad Valenciana, al utilizarla como frontera política y herramienta útil para opciones partidistas y de confrontación.

También cabe señalar la necesidad de avanzar hacia una fundamentación

move towards laying the foundations for the autochthonous language in the community and not simply the territory. This would be compatible with its being promoted as a common language and the language of preference in the multilingual territories. The normalization of Catalan will not be achieved as long as the following conditions are not met: 1) knowledge of the language is an obligation; 2) it shall be the common language, the vehicular language, and the language of preference in teaching and learning, and the language of preference for public and private media; and 3) it shall be the language preferred by the citizenry for social intercourse and for relationships in the economic, social, cultural and institutional spheres.

comunitaria y no únicamente territorial de la lengua propia, compatible con su promoción como lengua común y preferente en los territorios plurilingües. La normalización del catalán no se alcanzará mientras no se cumplan las condiciones siguientes: 1) que su conocimiento sea un deber; 2) que sea la lengua común, vehicular y preferente en el aprendizaje y en la enseñanza, y la lengua de uso preferente en los medios de comunicación públicos y privados; 3) que sea la lengua preferente de uso social por parte de la ciudadanía y sus relaciones en el mundo económico, social, cultural e institucional.